

## ŠTA JE CIRKULARNA EKONOMIJA?



Cirkularna ekonomija je sistem izgrađen na smanjenju, ponovnoj upotrebi i reciklirajući jer se otpad smatra vrednim resursom. Upotrebljeni i pokvareni proizvodi mogu se popraviti i ponovo upotrebiti, neki se proizvodi mogu ponovo direktono upotrebiti, a sve ostalo može se reciklirati.

## ZAŠTO JE VAŽNA CIRKULARNA EKONOMIJA?

Primena cirkularne ekonomije pomaže:

- Smanjenju otpada
- Povećanju produktivnosti resursa
- Predstavljanju otpada vrednim resursom
- Minimizaciji uticaja proizvodnje i potrošnje na životnu sredinu.

## KAKO NA NAS UTIČE PROMENA POSLOVNIH MODELA?

Unapređenje poslovnih modela privrede i usklađivanje poslovanja sa principima cirkularne ekonomije u Srbiji, znači unapređenje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća i nacionalnih kompanija i rešavanje socijalno-ekonomskih pitanja.

## EVROPSKI ZELENI DOGOVOR – GREEN DEAL

Evropski zeleni dogovor je naš spas od pandemije COVID-19.

Jedna trećina od 1,8 biliona evra investicija iz Plana oporavka sledeće generacije Evropske unije i sedmogodišnji budžet Evropske unije će finansirati Evropski zeleni dogovor.

Evropska unija proizvodi više od 2,5 milijardi tona otpada svake godine. U martu 2020. godine Evropska komisija je predstavila, u okviru Evropskog zelenog dogovora i novi akcioni plan kružne ekonomije koji uključuje predloge za održiviji dizajn proizvoda, smanjenje otpada i osnaživanje potrošača.

Klimatske promene i degradacija životne sredine predstavljaju egzistencijalnu pretnju Evropi i svetu. Da bi se prevazišli ovi izazovi, Evropski zeleni dogovor će transformisati EU u modernu, resursno efikasnu i konkurentnu ekonomiju obezbeđujući: smanjenje emisija gasova staklene baštice do 2050. godine, ekonomski rast odvojen od korišćenja resursa i da nijedna osoba i nijedno mesto ne ostane izvan ovog plana.



# ISTRAŽIVANJA

## MAPIRANJE MOGUĆNOSTI PRELASKA SA LINEARNOG NA KRUŽNI PRINCIP POSLOVANJA

Arhus centar Novi Sad je uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji sproveo istraživanje o uticaju pandemije COVID-19 na poslovanje žena preduzetnica i mogućnostima prelaska sa linearog na kružni princip poslovanja. Istraživanja su sprovedena u dve faze: prva faza u vremenu oktobar-novembar 2020. godine., druga faza oktobar-novembar 2021. godine.



### PRVA FAZA ISTRAŽIVANJA UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA POSLOVANJE MSP I PREDUZETNICA

Istraživanja su sprovedena putem standardizovanog on-line upitnika na uzorku od 63 preduzetnice, poljoprivrednice i žene iz ruralnih sredina. Rezultati prve faze istraživanja pokazali su da:

- je 70% učesnica istraživanja, odnosno poslovanje njihovih preduzeća, bilo pogodeno pandemijom COVID-19, a polovina njih nije bila zadovoljna merama koje je Vlada predložila, sprovela i saopštila;
- 58% učesnica je putem interneta informisano o raspoloživim finansijskim instrumentima i podsticajima u poljoprivredi, dok je 12% informisano putem elektronskih medija;
- 60% ispitanica nije čulo za poslovni model cirkularne ekonomije;
- 76% nema komunikaciju sa lokalnim samoupravama i nikada nije bilo pozvano na sastanke, seminare i obuke o razvoju preduzetništva i poljoprivrednih gazdinstava.

Istraživanja su pokazala da je smanjeno angažovanje lokalnih samouprava u rešavanju problema poslovnih žena i preduzeća uopšte na lokalnom nivou. Učesnice su bile preduzetnice koje posluju nekoliko godina, registrovale su svoje biznise u poslednje dve, tri godine, i žene iz ruralnih područja koje pokušavaju da razviju sopstveni posao.

### Žene u ruralnim sredinama

Istraživanja su pokazala da žene u ruralnim sredinama imaju brojne prepreke u registraciji poljoprivrednih gazdinstava i realizaciji poslovnih ideja. Nisu dovoljno informisane o mogućnostima koje pružaju banke i institucije kod pokretanja biznisa, nemaju iskustva, nemaju mogućnost umrežavanja i povezivanja sa strukovnim udruženjima koje bi im pružili određenu pomoć.

Istraživanja je sproveo konsultant na projektu  
Miloš Đajić

## **DRUGA FAZA ISTRAŽIVANJA CIRKULARNA EKONOMIJA I MOGUĆNOSTI ZA OPORAVAK PREDUZETNICA**

Misija OEBS-a u Srbiji je podržala nastavak aktivnosti Arhus centra Novi Sad u 2021. godini. Rezultati prve faze istraživanja pokazali su da je važno jačati kapacitete preduzetnica i poljoprivrednica, žena iz ruralnih sredina za bavljenje cirkularnom ekonomijom radi poboljšanja komunikacije sa resornim institucijama, stvaranja uslova za sticanje novih znanja za prelazak sa linearнog na kružni/cirkularni princip poslovanja (prednosti/mogućnosti cirkularne ekonomije).



### **Žensko preduzetništvo i institucionalni okvir u Srbiji**

Istraživanja su sprovedena putem standardizovanog on-line anonimnog upitnika na uzorku od 70 preduzetnica, poljoprivrednica i žena iz ruralnih sredina. Među ispitanicama najveći broj žena ima registrovanu preduzetničku radnju (41%), privredno društvo - DOO (21%) poljoprivredno gazdinstvo i farmu (20%) dok su druge pravne forme poslovanja zastupljene u malim procentima. Prosečna starost žena u uzorku je 48 godina. To su preduzetnice, uglavnom vlasnice malih firmi koje posluju na lokalnim tržištima u sektorima trgovine i usluga, te u sektoru poljoprivrede. 23% preduzetnica osnovalo je svoju radnju u protekle 2 godine, 47% posluje od 2 – 10 godina, dok 30% ispitanica posluje preko 10 godina.

- 70% preduzetnica kaže da je pandemija COVID-19 loše uticala na njihovo poslovanje.
- 48% preduzetnica koristi finansijske mere iz paketa za oporavak ekonomije Vlade Republike Srbije, ali smatraju da su mere nedovoljne za opstanak na tržištu, dok 34 % ne koristi Vladine mere, čak 18% njih nisu uopšte informisane o finansijskim pogodnostima i direktnim davanjima privrednim subjektima u privatnom sektoru.

- Istraživanje takođe pokazuje da je 27% preduzetnica uspelo za vreme zdravstvene i ekonomskе krize da poveća poslovne prihode i da prenesu svoje poslovanje na internet, te uz pomoć novih digitalnih tehnologija izduži na globalno tržište, što im je omogućilo pozitivno poslovanje.
- Dve trećine ispitanica smatra da ne postoji institucionalni okvir u Srbiji za razvoj ženskog preduzetništva i nije im poznato koje institucije podržavaju preduzetnice. Jedna trećina učesnica istraživanja kaže da znaju da postoji institucionalni okvir za razvoj ženskog preduzetništva, da su informisane i da EU podržava projektno žensko preduzetništvo.
- 75% ispitanica je reklo da jedinica lokalne samouprave ne raspisuje poziv za jačanje žena preduzetnica, dok je 25% odgovorilo potvrđeno na ovo pitanje i navelo da su uz pomoć jedinice lokalne samouprave nabavile pretežno mašine ili opremu za rad.

## Cirkularna ekonomija u poslovanju preduzetnica

Jedna trećina sagovornica je rekla da ne zna šta je cirkularna ekonomija (CE), jedna trećina je čula za CE ali nemaju dovoljno znanja o ovoj oblasti, dok je jedna trećina potvrdila da ima znanje o CE. Polovina ispitanica smatra da posluje po cirkularnom poslovnom modelu, dok se polovina izjasnila da posluje po linearnom modelu "uzmi-napravi-odloži". Zabrinjavajuće je da 44% njih uopšte nije čulo za Evropski zeleni dogovor, 20% je čulo putem medija o dokumentu, ali ne znaju šta tačno znači i kako se sprovodi, a samo 20% je čulo za dokument i prati rad EU institucija.

Sa druge strane ispitanice znaju da CE daje više mogućnosti za Srbiju i vide benefite ne za svoje lično poslovanje, već za opštu dobrobit društva i zaštitu životne sredine. Dve trećine ispitanica je reklo da uvođenje principa CE omogućava manje zagađenje, kvalitetniji život i bolje zdravlje svih građana, te čuva prirodne resurse, a jedna trećina vidi mogućnosti za otvaranje novih radnih mesta, konkurentnost privrede i ubrzani razvoj, sigurniju budućnost. Ovo nam govori da preduzetnice imaju izgrađenu svest o značaju uvođenja i razvoja CE u sopstvenom biznisu.

- Polovina preduzetnica (52%) je istakla da su im potrebni treninzi i obuke za sticanje znanja o cirkularnoj ekonomiji i uvođenju ovog modela u poslovanje, 26% ispitanica navelo je da su im potrebna dodatna finansijska sredstva za uvođenje inovativnih i zelenih tehnologija u poslovanje. Jedan broj je naveo da bi bila važna podrška fakulteta, nauke i pomoglo bi im i umrežavanje na polju cirkularne ekonomije.
- 10% preduzetnica je reklo da im je potrebna podrška Arhus centra Novi Sad u cilju promocije i zagovaranja cirkularne ekonomije, što govori da preduzetnice Arhus centar Novi Sad vidi kao važan faktor i partnera kod prelaska sa linearног na kružni princip poslovanja.

Ova istraživanja Arhus centar Novi Sad realizovao je u okviru projekta "Podrška tranziciji ka cirkularnom/održivom poslovnom modelu - prednosti i mogućnosti za preduzetnice" uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji.



Istraživanja je sprovela konsultant na projektu  
Darija Šajin

## Ruralni razvoj i cirkularna ekonomija

Za mnoge poljoprivrednice organizovanje rada i vođenje gazdinstva tokom pandemije COVID-19 je bilo teško, posebno za vreme vanrednog stanja, jer je bila na snazi mera zabrane kretanja, koja je otežavala obradu zemlje, uzgoj stoke i nabavku stočne hrane u dovoljnim količinama. Imale su problema sa prodajom poljoprivrednih proizvoda, pijace su za vreme vanrednog stanja bile zatvorene. Žene poljoprivrednice pored svakodnevnog rada na poljoprivrednom gazdinstvu brinu o porodici i kući, obično su neplaćene za to.

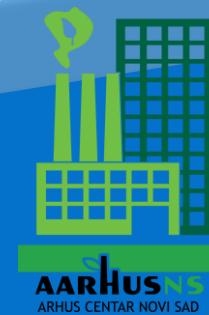
Istraživanjem se nastojalo doći do informacija o nivou informisanosti poljoprivrednica o cirkularnoj ekonomiji i prednostima održivog modela poslovanja u odnosu na tradicionalan, njihovog mišljenja da li su poljoprivredni proizvođači zagađivači, koji su to programi koji su im poznati a podržavaju ruralni razvoj i da li jedinica lokalne samouprave (JLS) komunicira sa njima, poziva ih na sastanke i seminare. Naše ispitanice su rekle sledeće:

- O programima za razvoj poljoprivrednih gazdinstava informišu se putem interneta, elektronskih medija, snalaze se uglavnom kako znaju;
- 61% sagovornica je reklo da su im poznati programi Vlade RS - IPARD i Konkurentna poljoprivreda;
- 96% ispitanica je zabrinuto zbog zagađenja zemlje, vode i vazduha;
- Polovina smatra da je poljoprivredna proizvodnja jedan od zagađivača životne sredine i da je intenzivna poljoprivreda jedan od najvećih neprijatelja životne sredine;
- Većina ispitanica koje su poljoprivrednice je rekla da nemaju komunikaciju sa JLS, te da nisu pozivane na obuke, seminare i treninge po pitanju razvoja poljoprivrednih gazdinstava. I dalje je primetna slaba aktivnost opština/gradiva u Srbiji po ovom pitanju.

**Napomena: Stavovi izrečeni u lifletu pripadaju isključivo autoru i njegovim saradnicima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji.**

## ZAKLJUČAK

Iz napred navedenih rezultata istraživanja može se zaključiti da je važno jačati kapacitete žena preduzetnica za prelazak sa linearog na kružni princip poslovanja. Postoje preduzetnice i poljoprivrednice kao zainteresovani akteri kojima je potrebna institucionalna i finansijska podrška u razvoju cirkularnih biznis ideja. S tim u vezi preporučuje se umrežavanje, povezivanje privatnog i javnog sektora, te jačanje instrumenata saradnje između jedinica lokalnih samouprava i preduzetnica, kao i budžetsko planiranje dodele subvencija za uvođenje cirkularnog modela poslovanja i proizvodnje. U ceo proces važno je uključiti univerzitete, medije i civilni sektor sa ciljem pripreme stručnih seminara, diskusija i panela o uvođenju cirkularne ekonomije



**oebs**

Organizacija za evropsku  
bezbednost i saradnju  
**Misija u Srbiji**